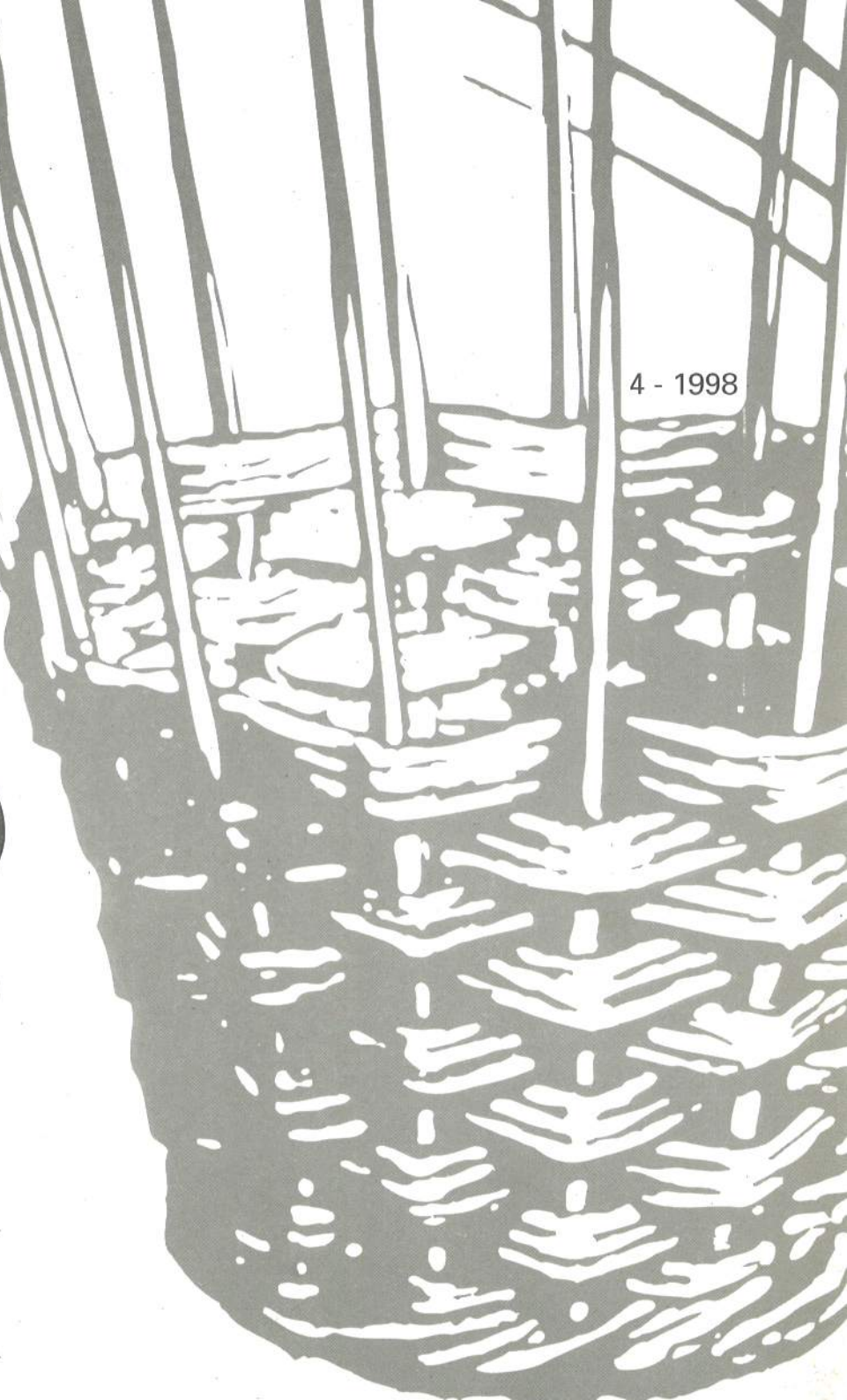

WILG&MAND

4 - 1998

WILG & MAND

Bestuur van Stichting Wilg & Mand:

Voorzitter	G. Rijken Oosterblokker 130, 1696 BK Oosterblokker (tel./fax 0229-263568)
Secretaris	W. Foppen Klipper 19, 1186 VR Amstelveen (tel./fax 020-6412760)
Penningmeester	C.H. Wenneker Meikade 1, 6744 TA Ederveen (tel. 0318-571902) Giro 2695726
Leden	A.D. van 't Hoog, P.H. Spieringhs
Bulletinredactie:	A.D. van 't Hoog, Anna Frederiks Bijdragen voor het bulletin in goed leesbaar handschrift of getypt sturen naar: A.D. van 't Hoog, Hogeweg 11, 8194 LN Veessen. (tel./fax 0578-631346). De redactie behoudt zich het recht tot het verkorten van artikelen voor.
Cursusinformatie:	Mw. C.M. Kuijpers, Sarinkdijk 1, 7255 MS Hengelo (Gld.) (tel./fax 0575-467481)
Inlichtingen over teen:	B. van Halen, Velddijksestraat 9, 6627 KE Maasbommel. (tel. 0487-562212)
Gereedschap- voorziening:	José Schilder, Nieuwe Loosdrechtsedijk 209, 1231 KT Loosdrecht. (tel./fax 035-5823945)
Beheer bibliotheek:	Mw. M. Van Royen, P. Buyslaan 11, 2101 BG Heemstede. (tel. 023-5283073)
Verzending boeken	Sander van Harten, Bocht 7, 1601 JG Enkhuizen. (tel. 0228-313815)

**Minimum-
donatie:**
*f*30,- per jaar
(buitenland
*f*35,- per jaar)
Donateurs
ontvangen
de bulletins
gratis

Uitgave Stichting Wilg & Mand. Verschijnt 4 maal per jaar.
Zeventiende jaargang, 1998 nr. 4
Stichting Wilg & Mand ISSN: 1382-8894

Bij het verschijnen van dit blad ligt de donateursdag al weer een tijdje achter ons. Volgens mijn bescheiden mening hadden thuisblijvers alweer ongelijk. Gezegend met prachtig weer genoten wij van zowel de meegebrachte mandjes als van het charmante buitenmuseum 'Erve Kots'. Verderop in dit blad vindt u een verslag van de dag.

Op deze dag presenteerden de secretaris en penningmeester hun plan voor de financiering van de vertaling en de uitgave van het Franse standaardwerk 'La Vannerie l'osier'. Wij als bestuur dragen dit project een zeer warm hart toe en roepen u dan ook op hier van harte aan mee te werken. Verderop in dit blad kunt u precies lezen hoe dat zou kunnen. Inmiddels hebben we ook de cursusweek 'Rhijnauwen' achter de rug. Altijd spannend zo'n eerste keer, maar het was een succes! Een heus internationale aangelegenheid met de aanwezigheid van drie Belgische, twee Deense en twee Engelse cursisten. Bovendien bleek de uitnodiging van Colin Manthorpe als cursusleider een schot in de roos. Zijn specialisatie, de op maat gevlochten haringmand uit Great Yarmouth, de zgn. quarter cran, stond aan het einde van de week in grote getale voor het gebouw te poseren voor de foto. Ook de twee andere cursussen leverden natuurlijk prachtig mandwerk op. Drie verschillende vierkante manden werden er gemaakt in een cursus speciaal hierop gericht. En in de algemene cursus, waaraan ook door beginners kon worden deelgenomen werd behalve heel knap gevlochten ook nog eens subtiel gecombineerd met kleuren 'bruine' twijg. Toch spanden de haringmanden, met hun bijgestoken latjes en hazelaarstokken wel de kroon. Nieuw zijn sinds de donateursdag ook de drie door de werkgroep cursussen ontwikkelde instructiebladen van beginnersmandjes. Ook hierover staat verderop in dit bulletin een stuk hoe deze te koop zullen zijn. Rest mij u namens het bestuur goede feestdagen toe te wensen en een goed begin van het nieuwe jaar.

Georg Rijken

DONATEURSDAG

Voor uw agenda

Deze wordt het komende jaar gehouden op zaterdag 25 september in het 'Biesboschmuseum' te Werkendam. Als thema hebben wij gekozen voor vismanden. Dit kunnen oude manden zijn of kopieën hiervan. Maar het allerleukste zou zijn als de donateurs iets nieuws zouden willen maken. Iedereen heeft nog een heel jaar de tijd om een vismand of iets dergelijks te maken. Heel veel succes!

Gerard Hoskam

DE DONATEURSLIJST

We hebben op de donateursdag weer de vraag gekregen of er niet een ledenlijst kan worden gepubliceerd. Op de bestuursvergadering van 3 november 1998 hebben we hierover een beslissing genomen. In verband met de wet op de privacy roepen wij alle donateurs op bij de penningmeester **schriftelijk** op te geven als zij niet op zo'n lijst vermeld willen worden.

Het zou namelijk kunnen gebeuren dat zo'n ledenlijst in handen komt van organisaties waar u als donateur van de stichting geen boodschap aan heeft. Iedere donateur krijgt die lijst immers in handen.

Overigens is het zo dat de gegevens die wij van donateurs hebben niet volledig zijn. Wij missen bijvoorbeeld nogal wat telefoonnummers. Alle aanwijzingen die u graag in zo'n lijst voor uzelf aangebracht zou willen zien kunt u ook schriftelijk aan de penningmeester doorgeven, zie adressticker op de enveloppe.

DONATEURSDAG OP 26 SEPTEMBER 1996

Dit jaar werd de donateursdag van onze stichting op een schitterende locatie gehouden en wel te Lieveelde in het museum 'Erve Kots'.

Er hadden zich zo'n honderd donateurs voor deze dag ingeschreven en om 10.30 uur opende de voorzitter Georg Rijken de bijeenkomst door allen hartelijk welkom te heten. In zijn openingspeech memoreerde hij dat de stichting een nieuwe weg was ingeslagen voor wat betreft een aantal onderdelen die hier gememoreerd zullen worden.

Dit jaar werd er een aanmoedigingspremie toegékend aan Albert Jansen terwijl zijn echtgenote in de bloemen werd gezet. Albert zet zich in voor de stichting op het gebied van de public relations. Wanneer hij deelneemt aan een of andere gelegenheid waar manden worden gemaakt, dan is hij degene die 'Wilg en Mand' uitdraagt in woord en beeld. Zijn echtgenote Ank vergezelt hem vaak.

Hierna was het de beurt aan de werkgroepen.

De museumwerkgroep werd vertegenwoordigd door Bob de Nigter.

Hij benadrukte o.a. de lopende tentoonstelling in het Stads-museum van IJsselstein. Deze tentoonstelling werd op zaterdag 19 september j.l. geopend en gaat over fijn scheenwerk. Diverse unieke stukken zijn daar te bewonderen en het verdient aanbeve-

ling hiervan kennis te nemen. Mia Pot- van Regteren Altena schreef ter gelegenheid van deze tentoonstelling een boek getiteld: 'Een mandeken van fine teenen...'. Het eerste exemplaar werd haar bij de opening van deze tentoonstelling aangeboden. De museumwerkgroep onderhoudt contacten met het rotacentrum te Noordwolde. Indertijd werd een intentieverklaring ondertekend. Het is niet de bedoeling dat de stichting zonder meer opgaat in het rotacentrum, maar een eigen gezicht behoudt. Samenwerking is een goede zaak. Verder deelde Bob mede dat de groep zich bezig houdt met onderzoek, advies geeft en contacten onderhoudt met andere musea in den lande en daar buiten.

De volgende spreker was Bert Balk, voorzitter van de werkgroep cursussen. Hij vertelde over de a.s. docentendag in januari 1999. Hij gaf aan dat er drie lesbrieven zijn ontwikkeld en dat men hiermee verder gaat. Ook deelde hij mede dat de vlechtcursus te Rhijnauwen begint op 19 oktober en eindigt op 23 oktober a.s. Deze cursus kent een internationaal tintje. Maria Kuijpers werd in de bloemetjes gezet vanwege haar werkzaamheden binnen de werkgroep cursussen.

Piet Hein Spieringhs deelde mee dat het goed gaat met de vriend te Culemborg. In bulletin 1998-3 kan men een verslag lezen over deze vriend. De werkgroep teelt is voorts belast met de organisatie van de donateursdag in 1999. De laatste zaterdag van september 1999 zal waarschijnlijk worden gekozen als dag. De plaats van samenkomst zal Werkendam zijn.

Vervolgens was de beurt aan Chris Wenneker en ondergetekende in verband met de presentatie van de gang van zaken voor wat betreft het Franse mandenmakersboek. De gehele operatie gaat f 37.000,- kosten. We hebben de rechten tot vertaling en uitgeven van de Franse rechthebbende verkregen. Er is een vertaalbureau opdracht verstrekt tot de vertaling van het boek en met de drukkerij is overeengekomen dat de druk zal worden verzorgd. Er zijn enkele mogelijkheden om in het bezit te komen van het boek. Bij voorinschrijving, dan kost het boek f 45,-; daarna f 55,-, of sponsor worden tegen een bedrag van f 500,- met gratis boek. Ter bekostiging van het drukken verkoopt de stichting certificaten van een renteloze lening met een waarde van f 250,-. Ter plaatse werden certificaten verkocht en schreven donateurs zich op de voorverkoop in. Ook zullen sponsors en fondsen worden aangeschreven. Tot nu toe laat het geheel zich gunstig aanzien. Het is de bedoeling om het eerste exemplaar van het boek uit te reiken op de donateursdag in 1999. Indien alles gaat zoals dat wordt gewenst, kan deze gebeurtenis eventueel eerder plaats vinden.

Een diapresentatie van Mia Pot-van Regteren Altena had vervolgens de aandacht van de bezoekers. Nadat zij was ingeleid door Georg Rijken vertoonde zij twaalf dia's met fijn werk. Er werd wat langer stil gestaan bij de luiermant met borduursel. Een goede presentatie zijn we inmiddels van Mia gewend en dat was ook dit keer het geval. Door Georg werd zij in de bloemen gezet.

Hierna kreeg de heer Bosch uit Santpoort het woord. Hij is gedurende 36 jaar werkzaam geweest als arbeidstherapeut in een ziekenhuis en heeft daar onder andere de kunst van het finscheenwerk beoefend. De heer Bosch volgde aan de rietvechtschool te Noordwolde een opleiding die hij in 1961 afrondde. We konden hem op het terrein van 'Erve Kots' later op de dag aan het werk zien. Hoe hij met groot gemak scheentjes maakte en deze vervolgens toevoegde aan zijn werkstuk. De heer Bosch vertelde ook nog het een en ander over de totstandkoming van de school te Noordwolde. Een boeiend verslag.

Vragen van donateurs werd het volgende onderwerp. Maria Kuijpers stopt met de werkgroep cursussen, doch gaat wel verder als coördinatrice.

Ben Aalderink vraagt of de mogelijkheid aanwezig is dat er een donateurslijst wordt verstrekt aan de donateurs. Het bestuur zal zich hierover beraden.

Een echte bibliotheekstempel van de stichting is er niet. Daarnaar informeerde Monique van Royen. Een stempel zal worden aangeschaft.

▲ *Uitgesteld fijn mandwerk*

◀ *De Heer Bosch toont het schaven van schenen*

Op drie tafels in de vergaderruimte stond fijn werk opgesteld. Georg Rijken besteedde daaraan vervolgens de nodige aandacht. Het was zeer verdienstelijk hoeveel werkstukken er waren meegenomen ter bezichtiging. O.a. verzamelt Barbara Klein werk op dit gebied uit Amerika en Nederland. Er werd klein werk getoond van de heer Van Heijst sr. Er was een luiermandje uit 1920 en Bert Balk had eveneens een luiermandje meegebracht. Ben Aalderink toonde een eiermandje. Ook liet hij een gevlochten hoed zien uit Madeira. Daar doet men alles met scheentjes, omdat het materiaal schaarser voor handen is. Arie van 't Hoog liet vervolgens vier zogenaamde koetsmandjes zien. Het is zeker geen gemakkelijke opgave een dergelijk mandje te maken. Een groot aantal anderen brachten eveneens werk mee.

Om 12.30 uur werd de lunch gebruikt en kon er worden gekeuveld aan de diverse tafels.

Na de middagpauze werd er door drie mensen gedemonstreerd en liet Ben Aalderink zien hoe twijg werd gesplitst met een machine en de heer Bosch toonde het handsplijten met een kloofhoutje.

Het buitenmuseum 'Erve Kots' was een bezoek zeker waard. Allerhande oude gereedschappen kon men bekijken. Een echte veldsmederij, oude wagens, molenstenen en ook manden behoren tot de collectie van het museum.

Om 15.30 uur werd er nog koffie en thee geserveerd. Georg sloot om 15.45 uur de donateursdag af. We kunnen terug zien op een geslaagde dag.

Wout Foppen

*Het materiaal
splijten van
wilg door
Ben Aalderink*

Bussels **HEELEN, HALVEN EN KWARTEN** Meer over bussels

Wie zal er vandaag nog een bussel vlechten? U bent gewaarschuwd, de dikste bodemstek meet 14 mm! Ook de overige maten liegen er niet om. Met staken van wel 10 tot 13 mm aan de voet gemeten is het maken van een bussel geen eenvoudige opgave. De tenen voor bussels zijn ook moeilijk verkrijgbaar. Als gebruiksmand is de bussel nu niet meer zo geliefd. De mand is te groot als fruitschaal en te klein voor houtblokken. De zware rand, geschikt om de manden te stapelen en stevig vast te houden bij het verladen, is nu niet meer nodig. 70 jaar geleden was dat anders.

We noemen het jaar 1928.

Mijn buurman heeft uit de archieven van de voormalige veiling 'Hoop op Zegen' te Blokker een winst- en verliesrekening gekopieerd. Daar staat ook de emballage voorraad in per 1 januari:

9065	heele bushels en kisten
27998	halven en kwarten
634	druivenmanden
6488	aardbeienkistjes
643	bloemkoolkratjes
884	chips
2000	kruisbeszakjes.

Onderaan de toelichting van de balans staat nog: "De balansprijs der heele bushels is 45 cent, der halven en kwarten 37 cent.

Bij de baten staat nog een post bushelhuur f 9.743,70.

Een behoorlijk bedrag vergeleken de Marktgelden ... f 10.933,56.

Het is niet voor te stellen zoveel bussels. Alleen op oude foto's kunnen we er nog een indruk van krijgen.

In die tijd had elk dorp of elke stad zijn eigen veiling.

Men beschilderde alle bussels met een teken van de veiling.

Ik weet alleen de namen uit de omgeving van Blokker.

Merkteken	Veilingnaam	Plaats
OHvZ	'Op Hoop van Zegen'	Blokker
W>B>	'Ons Belang'	Westerblokker
B e O	'Bangert en Omstreken'	Zwaag
T.W.	'Tuindersbelang Wijdenes'	Wijdenes

De manden werden gekocht door de veilingvereniging en verhuurd aan de fruitkwekers en de fruithandelaren. Er werd statiegeld in rekening gebracht voor de duur van de verhuur. Het statiegeldbedrag kwam overeen met de balansprijs. Als er nieuwe manden bijgekocht werden voor een hoger bedrag dan werd ook het statiegeld verhoogd. Men moest dat natuurlijk ook aangeven op de manden. In Zwaag kregen alle oude manden drie groene stippen

op de rand en in Blokker werd achter de tekens W.B. een extra B geschilderd. Wij zouden het merken van de manden met een paar cent meer statiegeld niet nodig vinden, maar in die tijd was het nodig, omdat de tuinders, verenigd in een coöperatie, dat wilden. De bussels in deze streek, West-Friesland, bestonden in 1928 alleen uit heelen, halven en kwarten. Later kwam er nog een mandsoort bij met een kwart busselinhoud. Die lagere mand noemde men in West-Friesland een **kersenmandje**. De veilingen kochten deze manden van de veilingen uit de Betuwe, tweedehands dus. De extra manden waren nodig voor de bessenpluk. Je kan nog de oude veilingnamen overgeschilderd aantreffen. v.v.K. met een ruitje om de K geschilderd. Daarnaast staat in groene verf B en O en ook de groene stippen op de rand als teken van oude mand.

De maateenheid van de bussels is niet altijd gelijk geweest. Mijn buurman, altijd vrachtrijder geweest, noemde de komst van een nieuwe lichting kwarten een ramp voor de verladers. Er was wel een verschil van 5 cm hoogte met de oude manden bij de kwarten. Men stapelde de manden op de vrachtwagens altijd in verband, half over elkaar om de stapels in de bocht te behoeden voor omvallen. Met de ongelijke hoogte viel dat niet mee.

Ook bij de kersenmanden meet men een verschil van diameter van 41 tot 39 cm en bij de hoogte 12 tot 13 cm. Rond 1960 werden de bussels voor de bessen door kistjes verdrongen. Ander fruit, zoals appels en pruimen, werden toen al in kisten of bakken aangevoerd. Nog steeds vindt men de oude bussels op zolder, waar houtworm ze langzaam opeet. Het zal geen 20 jaar meer duren of de laatste bussel verdwijnt en zijn ze nog op foto's en in het museum van IJsselstein te bewonderen.

Bert Balk

Zoals u heeft kunnen lezen, is het startsein gegeven voor de financiering van het te vertalen Franse vlechtboek.

Hoe kunt u dit project ondersteunen.

Er is een renteloze lening uitgeschreven in de vorm van honderd certificaten van f 250,- per stuk. Deze zullen door bestuurs- en werkgroepleden aan de man worden gebracht.

Met andere woorden : koop een certificaat!

Bel de penningmeester.

Hij weet wie de verkopers van certificaten zijn.

U kunt ook voorinschrijven.

Dan kost het boek f 45,- plus ongeveer f 6,- verzendkosten.

Einddatum voorinschrijving is 1-3-1999.

Misschien wilt u sponsor worden.

Dat laatste kan voor een bedrag van f 500,-.

Daaraan zijn voor de stichting twee voorwaarden verbonden, te weten:

- uw naam komt in het boek,
- u krijgt een gratis exemplaar.

Het bedrag van f 500,- wordt als een schenking beschouwd en is in fiscale zin ook aantrekkelijk!

Doet u vooral mee met deze actie en laat het mogelijk worden om het boek uit te geven. Uw steun is onontbeerlijk!

En tot slot: wie bedenkt de juiste titel voor het vertaalde boek?

Reacties graag vóór 1 maart naar het secretariaat sturen.

Wout Foppen

OPROEP

De penningmeester is op zoek naar het volledige adres van Mevrouw J. Voorberg-Govers. Welke donateur kent deze mevrouw die donateur wil worden, maar geen adres heeft meegestuurd?

DONATIE 1999

U vindt in dit bulletin de acceptgiro voor uw donatie voor 1999. Een vriendelijk verzoek van de penningmeester om de acceptgiro niet aan uw aandacht te laten ontsnappen.

U hebt een zorg minder als u hem direct invult en opstuurt.

Tot rond 1940 was de wadvisserij op de Dollard voor enkele tientallen beroepsvisserfamilies een goede bron van inkomsten, zowel in het Duitse gedeelte van de Dollard (Ditzumerverlaat, Dyksterhusen, Larrelt), als ook in het Groninger deel (Beertsterzijl, Finsterwolde en Termunten).

KUILEN, HARGEN EN OMLOPERS

Tijdens het visseizoen in de Dollard, zo tussen mei en oktober, werd voornamelijk op garnaal gevist; deze werd belaagd met vleugelnetten en een grote kuil. Statistieken uit 1855 wijzen uit dat er in dit jaar 7200 korven met garnalen werden aangevoerd, zo'n 85% van alle aanvoer in de Dollard. De dagopbrengst per visser werd geraamd op vier korven, en dat gemiddeld vijf dagen per week.

Ondanks het feit dat de hoofdvangst van de Dollardvisser uit garnaal bestond, kon hij hier niet van leven, en werd er daarom ook in het seizoen op bot gevist. Dit geschiedde bij aflopend tij met zogenaamde hargen (in V-vorm opgerichte schuttingen gevlecht uit rijshout en waterwilgen, uitlopend in fuiken) en dubbelzetten (dubbele hargen, opgezét in de vorm van een W). In 1855 werden 742 korven met bot aangevoerd; na rond 1880 werd door de terugloop van de garnalenvangst meer op bot gevist, en werd deze aanvoer dan ook groter. Een derde belangrijke vissoort was de aal, die in fijnmazige hargen en uitlopend op aalkorven werd verschalkt. De bijvangst in deze vistuigen bestond uit steur (nog in 1883 werden bijvoorbeeld in Ditzum 82 steuren, waaronder 52 vrouwtjes met ieder acht tot tien pond-kaviaar, aan land gebracht!), zalm en elft, vissoorten die in Nederland nu jammer genoeg vrijwel geheel zijn uitgestorven. Hetzelfde geldt voor de ansjovis en de haring, die tot in het begin van de 19de eeuw talrijk in de Dollard (vooral in het Dwarsgat) voorkwamen. In vaatjes ingezouten vond de ansjovis toendertijd gretig aftrek in Nederland en Duitsland.

De gevangen vis werd door het omringende Groninger en Ost-Friese land uitgevent door zogenaamde 'Omlopers', veelal de vrouwen van de vissers. Alles bij elkaar schat men dat in het midden van de 19de eeuw in het Nederlandse deel van de Dollard zo'n 150 mensen (1/3 vissers, 2/3 omlopers en hun gezinnen) van de visvangst, verwerking en verkoop leefden. 10 Vissers leefden te Finsterwolde, twee bij Beertsterzijl en drie in Termunten.

Met volle garnaalkorven voor op hun 'Kreier', of sliksleden, keren vier garnaa-visers uit Ditzumerverlaat over uitgesleten sporen in 1913 terug van hun vangstgronden in de Dollard.

KREIER OF SLIK-SLEDE

Aan de Duitse kant van de Dollard woonden en werkten rond 1850 14 vissers in Ditzumerverlaat (in 1900 uitgebreid tot 19) en drie te Dyksterhusen (in 1900 zeven). De Duitse wadberoepsvis-sers gebruikten dezelfde vangstmethoden als hun Groninger col-lega's, maar voor hun vervoer over de Dollard waren ze op ver-schillende transportmiddelen aangewezen. Aan de Groninger kant gebruikten de vissers, gedwongen door de vele prielen die dit deel van de Dollard doorsneden, kleine platbodems als vaartuig. Deze waren aan de Duitse kant veel minder in zwang, daar in dit deel de Dollard grotendeels uit uitgestrekte slikgronden bestond. Daarom bedienden de Duitse Dollardvissers zich voor hun vervoer over de slikgronden naar hun bothargen en garnaa-kuilen van zgn. 'Kreier', of sliksleden, in het Nederlands een 'kraite'. Stratingh en Venema spraken in 1855 hun verwondering uit over de kraite in hun boek 'De Dollard': "Verbazend snel kan hij met zijn kraite over den slijkgrond vliegen: met niet veel inspan-ning vordert hij in 1/4 uur 1 uur afstand, en een zonderling en vreemd gezigt is het voor hem, die voor het eerst deze slijk-gronden bezoekt, als daar een regt opstaand man met de snelheid van den wind hem nadert of voorbij vliegt."

SFEERIMPRESSIE

Joost Kirchhoff, afstammeling van een Pogumer vissersfamilie, geeft in zijn 'öber den Strassen von Torum' uit 1992 een sfeer-impressie van de Dollardvisserij in deze vervlogen jaren: "De slik-slede, dat in vroeger tijden onontbeerlijke en primitieve waddenvervoermiddel, is heden ten dage een zeldzame

verschijning geworden, haar sporen zijn uitgewist. Eertijds gold het: wanneer een gunstige wind van achteren blies, gleed de slede bijna geruisloos voort over het vochtig schitterend wad. Het weer is echter wisselvallig, en met haar ook het waddenlandschap: uitgedroogde uitgestrektheid bij een droge Noord-Ooster wind, maar vlak daarop veranderend in stormdoorwoelde zandgronden; de slik-slede beladen met korven vol vis en garnalen, met netten, fuiken en ander visserstuig, ploeterend door prielen en vochtig slijk, diep en zuigend haar sporen trekkend. En in die oneindige woestenij staat de wind op kop. Onweer uit een vlak voordien nog klare zomerhemel, hagel, en nachten vol nevel. Een leven tussen vangstkoorts en vangstvreugde, tussen het zuchten onder de harde arbeid en de rustgevendende theepauze. Het getij is de wekker, daar geldt geen avond en geen morgen. De getijdenkalender bepaalt het levensritme. Tussen het frisse voorjaar en de rauwe herfst wordt het bed van de visser nauwelijks opgewarmd; het tij is de heer der tijd."

Monument van een vervlogen tijd. Ditzumerverlater Johann Dirksen, geboren in 1873 te itzumerverlaat en gestorven in 1970, was één der laatste beroepswadvissers in de Dollard. We zien hem hier na afloop van het visseizoen zo rond 1950, terwijl hij zijn netten repareert, met een gevlochten botfuik aan zijn zij.

TERUGLOOP

Het is al even aangestipt: rond 1850, maar zeker na 1900, nam de visrijkdom in de Dollard langzaam af. De belangrijkste oorzaak hiervan was de langzame natuurlijke ophoging van de slikgronden en van de beddingen der waterlopen. Geschat wordt dat in de afgelopen 100 jaar een groot deel van het wad door

aanslibbing rond de twee (!) meter is opgehoogd. Hierdoor nam de diepgang van de bij vloed ondergelopen slikgronden af, en trokken de garnalen minder diep de Dollard in. Vissoorten zoals de steur en zalm trokken weg vanwege de toenemende vervuiling van de binnenwateren waar ze van oudsher naar toe trokken om kuit te schieten, en vanwege de fabriekslozingen die, zeker na 1900, in toenemende mate op de Dollard plaatsvonden. Stratingh en Venema verwoordden de terugloop van de Dollardvisserij al in 1855 als volgt: "...de visscherij op den Dollard wordt ieder jaar minder winstgevend, zoodat thans de visscher bij al zijn zwoegen en sloven slechts een sober bestaan heeft."

GEEN ARMOEDE

De langzame, maar zekere ophoging van de Dollard gedurende de 19de en begin 20ste eeuw ging hand in hand met de afnemende vangsten van vis en garnaal in haar boezem. Ondanks de terugloop van de visrijkdom verdienden de Dollardvissers in het seizoen nog steeds relatief een goede boterham; hun vak bracht nog altijd meer geld in het laatje dan de gemiddelde kleine boer of landarbeider. Er was dus geen sprake van schrijnende armoede onder de vissers. Hierbij moet men echter ook bedenken dat de vissers neveninkomsten genereerden uit de verkoop van schapen, wol, melk, en eieren, en hielden een aantal van hen een koe voor de melk.

AFSLUITDIJK

In 1932 kregen de Dollardvissers een volgende, definitieve klap te verduren. Door de voltooiing van de Afsluitdijk op 28 mei 1932 ging de Zuiderzee als kraamkamer van veel vissoorten verloren, wat een direct merkbare weerslag had op de rijkdom aan vis en garnalen in de Dollard: de vangsten liepen dramatisch terug. Het is na de jaren '30 nooit meer goed gekomen met de Dollardwadvisserij, en na de Tweede Wereldoorlog hielden de laatste beroepsvissers het dan ook noodgedwongen voor gezien. Hedentendage opereren vanuit het Groningse Termunterzijl en het Ost-Friese Greetsiel nog een handjevol vissersschepen, maar deze oefenen hun vak niet meer op de Dollard uit.

Theo Boiten

Met toestemming van de schrijver overgenomen uit het bulletin 98-2 van 'Wadden', een uitgave van de Waddenvereniging.

Vorig jaar heb ik een leurmand in bruikleen gehad om na te maken. Deze mand was zeer aangetast door houtworm en in de loop der tijd voorzien van een andere bodem die met ankers aan de mand was vastgemaakt.

Wand, rand en hengel waren nog origineel. Alles was van vrij dik materiaal. De mand had een tweede leven gehad als fietsmand, waarbij de ankers dienst hadden gedaan om het ijzerdraad waarmee hij aan het fietsstuur was vastgemaakt op zijn plaats te houden.

Beschrijving

De bodem

De bodem was gemaakt met 3 tweetallen stekken met een diameter van 10 mm en 8 beslagtenen van 8 à 10 mm.

Een en ander tot een ovale bodem vervlochten van 23 x 33 cm. Hierbij werden de voeten van de beslagtenen per 2 bij elkaar gehouden.

28 witte staken met een voetdiameter van ca 9 mm ingestoken aan beide zijden van de stekeinden en de 'dubbele voeten'.

Er is mogelijk een bodemkim, zeker een opzetkim van 3, met toppen beginnen en met toppen eindigen.

De inslag

De middelste 2 staken op de lange zijden tellen als één om ruimte te houden voor de hengelbeugel.

Deze mand was opgevlochten met 3 hollandse eren van elk dus 26 tenen met een voetdiameter van ca 8 mm.

Eerste eer afwisselend wit-grauw, tweede eer idem grauw-wit en derde eer weer wit-grauw.

Hiermee werd een inwendige hoogte bereik van 26 cm. Er is geen afsluitkim gebruikt.

De rand

Bij het afranden worden de linkerstaken van het tweetal in het midden niet meegenomen.

Op een lange zijde is bij 4 opvolgende staken een extra teen bijgestoken, waarna een dubbele rand is gelegd voor 3 achter 1. Laatste 5 dubbeltallen afgepend.

De bovenafmetingen: inwendig 32 x 51 cm, uitwendig 40 x 58 cm.

De niet meegevlochten linkerstaken in het midden zijn afgeknipt.

Waarschijnlijk om de mand om te kunnen draaien voor het opvlechten van de voet.

Het hengsel

2 beugeltenen van ca 14 mm inwendig, hoog 41 cm.

Aan beide zijden 2 tenen bijsteken met een doorsnede van 14 mm. Deze opdraaien, 3 à 4 maal om de beugel heen.

Aan de onderzijde buiten om over de rand heen en onder de rand door weer naar binnen en terug. Aan beide zijden een wikkel van 1 opgedraaide teen, doorsnede 14 mm.

Midden op het hengsel zijn met een tussenruimte van 8 cm 2 rijgels gemaakt met een teen van 6 mm elk, elk 4 maal om het hengsel.

Dit diende waarschijnlijk om te voorkomen dat bij het dragen aan het juk de hengseltenen door de haak uit elkaar werden gedrukt waardoor de mand scheef kon gaan hangen.

Als met de leurmand vis werd geleurd, werd gebruik gemaakt van een zgn. presenteerbennetje.

Dit is een ovaal 'bodempje' van witte of grauwe teen 35 x 25 cm. 6 stekken 6 beslagtenen met een randje.

Hierop werd een te verkopen vis aan de eventuele koper getoond. Garnaal werd verkocht per kopje, waarvoor een oud theekopje werd gebruikt als maat. De wat minder eerlijke verkoopsters hielden bij het afmeten hun duim in het kopje.

In de eerste decennia van deze eeuw zijn vele tientallen foto's gemaakt van leursters met hun manden als prentbriefkaarten. Niet alleen in Zeeland, want na de voettocht naar Middelburg gingen een aantal leursters met de stoomtram verder het eiland over. Zij werden wel verplicht in de goederenwagon mee te reizen vanwege de geur van hun koopwaar.

Ook reisden er wel per trein verder. De visleurster op blz. 109 van 'ons' boek over de ovale mand is mevrouw Adriana de Jong-Meulenmeester in Breda, ca 1920. Verder is er nog een opname bekend uit Dordrecht (1908) waarop een leurster vanaf het station naar de binnenstad loopt.

Ook bij toeristen uit het begin van deze eeuw vormden ze een populair foto-onderwerp. Dit leverde nogal eens een vergoeding op. Sommige leursters gingen speciaal met hun kinderen in hun beste kleren naar Middelburg om zich door toeristen te laten fotograferen tegen vergoeding. Ze noemden dit 'monnie gaan'. Blijkbaar kwamen er toen vooral veel Engelsen naar Zeeland. 'Heute ist das anders'. Waarschijnlijk is de leurmand het meest gefotografeerde type mand in Nederland.

Uit de foto's blijkt dat de afmetingen wel varieerden.

Soms uitgevoerd met een voet, maar meestal niet.

Voor kleine kinderen werden ook kleine mandjes zo gemaakt.

Verder varieerde het patroon van de eren soms.

Mogelijk verschilde dit per mandenmaker.

Wim van Wingerden

Arnemuidsche visvrouwen met leurmand

Bron J. van Beylen:

De Hoogaars en de visserij van Arnhemuiden.

OPROEP AAN DE DONATEURS: WAAR ZIJN NOG PERCELEN TEEN TE VINDEN?

**Werkgroep
teen**

In bulletin 1-1998 heeft u een verslag kunnen lezen over de enquête gehouden onder de donateurs betreffende de teenvoorziening in Nederland. Doel hiervan was inzicht te krijgen in de behoefte naar teen in Nederland (en dan hoofdzakelijk naar teen om mee te vlechten). We hebben met dit onderzoekje een redelijk beeld kunnen krijgen van wat er 'wordt gevraagd door de markt'. Een eenvoudige redenering zou zijn: gaan telen waar nog een tekort aan is. Dit is echter te simpel gesteld, destemee daar er best nog mogelijkheden zijn om vraag en aanbod beter op elkaar af te stemmen zonder direct met de aanplant te gaan beginnen. Want... weten we eigenlijk wel wat er in Nederland nog wordt geteeld? Het antwoord hierop is helaas: nee! Een ieder weet nog wel een aantal telers of percelen te noemen, maar een totaalbeeld is er niet. De werkgroep heeft derhalve besloten een onderzoek te starten naar de teenteelt in Nederland die nu nog in exploitatie is. Doel is uiteraard het inzicht krijgen in de hoeveelheden, de soorten, de manier van aanplant, de oogstmethode, de afzet enz. enz. Met de resultaten van dit onderzoek zullen we vraag en aanbod tegenover elkaar kunnen zetten en eventueel een plan gaan uitwerken om vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. De werkgroep houdt u op de hoogte.

Bert van Halen

Samenvatting

De stichting Wilg & Mand heeft het boekje met deze naam gepubliceerd ter gelegenheid van een tentoonstelling over manden in fijscheenwerk. Na de in noot 1 genoemde eerste publicatie zijn meerdere exemplaren van dit specifieke mandwerk opgedoken in musea en particulier bezit in Nederland.

De nieuwe publicatie is een samenvatting van de hoofdzaken van de drie artikelen van de auteur die worden genoemd in noot 1, met enkele toevoegingen.

In 1995 kwamen een paar zeer mooie mandjes, uitgevoerd in fijscheenwerk en met het kenmerkende borduursel in rode en groene zijde, aan het licht (afb. 11-15). Ze zijn uit Gronings familiebezit, w.s. sinds 1970. Een van deze mandjes is een klein mandje met een drinkglasje erin. Het draagt de naam H A L (Frans voor Halle) in hetzelfde rode en groene borduursel, een overtuigend bewijs van de herkomst (titelpagina en afb. 15). Twee rechthoekige luiermenden, in bruikleen in het Victoria & Albert Museum, zijn in het bezit geweest van één en dezelfde Engelse familie sinds het begin van de 18de eeuw. Een van deze mandjes (afb. 16-17) toont ook de decoraties in rode en groene zijde. Omdat Halle (een stad in de Belgische provincie Brabant) een bedevaart plaats was, kunnen deze decoraties, volgens Frans Martens uit Halle (noot 13) oorspronkelijk een religieuze betekenis hebben gehad (afb. 7,17).

De techniek van het fijscheenwerk was zeker in verschillende gebieden bekend. De miniatuurmandjes en andere voorwerpen in de Amsterdamse poppenhuizen, nu in verschillende musea in Nederland en in het Schlossmuseum in Arnstadt (Duitsland), komen waarschijnlijk uit Halle. Ze zijn misschien door venters uit Zuid-Brabant verkocht aan winkels en op markten in Nederland. Maar zij kunnen ook ter plaatse zijn gemaakt als een imitatie van het werk uit Halle dat altijd duur en luxueus moet zijn geweest.

In Thiérache (dépt. Aisne in het noordoosten van Frankrijk) werd de techniek tot ongeveer 1970 uitgeoefend. In Spanje, in de omgeving van Valencia, is een type mand, uitgevoerd in fijscheenwerk ('con finas tiretas') nog steeds bekend als 'cesta holandesa'.

Nergens echter behalve in Halle bestond het mandenmakersgilde, tot zijn opheffing in 1798, uit twee groepen van meesters, ieder met zijn eigen eisen tot toetreding. Voor de fijscheenwerkers betekende dat een vijfhoekige (!) kaasmand, een rechthoekige

luiermant en een rechthoekige hengselmand met twee scharnierende deksels.

De 18de eeuwse gevlochten beschermer voor een bokaal (afb. 24) wijst op een relatie met de glasfabrieken. Immers mandwerk levert de meest doeltreffende bescherming voor dergelijk waar.

Alles over de techniek van fijscheenwerk is nog steeds bekend. Het wordt onderwezen op de Staatliche Berufsfachschule für Korbflechterei in Lichtenfels (Duitsland, afb. 3).

Veel vragen blijven misschien onbeantwoord, bijvoorbeeld in welke mate Halle haar mandwerk exporteerde: hoeveel en waarheen (noot 18). Hopelijk zullen de afbeeldingen in deze publicatie helpen dit heel speciale type mandwerk te herkennen en leiden tot meer kennis over haar geschiedenis.

Het boekje 'Een mandeken van fine teenen...' van Mia Pot-van Regteren Altena is te bestellen bij onze stichting.

Het boekje kost f 17,50 excl. verzendkosten.

Voor bestellingen zie bestelpagina in dit nummer.

Er zijn samenvattingen in 3 talen.

ISBN: 90-804509-1-X NUGI: 912.

*Mia Pot-van Regteren Altena en
Jet Pijzel na de uitreiking van
het eerste exemplaar*

*Een foto uit de tijd van de mandenmakerij.
Gezelligheid kent geen tijd.*

In 1909 schreef de toenmalige burgemeester van Urk, jonkheer Van Suchtelen van de Haare, een rapport waarin hij een overzicht gaf van alle activiteiten die op dat moment op het terrein van de Urker armenzorg werden ondernomen. Dus buiten wat de diverse kerken al deden.

In dat rapport besteedde hij onder meer aandacht aan een bijzonder project, het op grote schaal vervaardigen van rieten stoelen en manden. Aanvankelijk wilde die bezigheid op het eiland geen wortel schieten, maar uiteindelijk kwam er toch een vakschool waar beide vormen van handwerk werden onderricht. Helaas heeft die school slechts 10 jaar bestaan.

In 1919 was het aantal leerlingen tot bijna het nulpunt gedaald en zat er maar één ding op: sluiten.

Het bestuur van de vakschool, met als voorzitter de huisarts K. Lugtenborg, schreef in het laatste jaarverslag onder meer: "Evenals vorig jaar kostte het ook in 1919 veel moeite het onderwijs aan de vakschool gaande te houden. De verschillende materialen welke men moest gebruiken, waren helaas niet te bekomen. Bijna uitsluitend moest worden gewerkt met wit teen, wat enorm duur was. In hoofdzaak werden hiermede verschillende modellen stoelen en reis- en waskoffers vervaardigd.

De leerlingen der eerste klasse werden onderwezen in het sorteren van teen naar dikte en lengte. Ook werd hun het teenschaven

aangeleerd. Verder ontvingen ze onderwijs in het vervaardigen van fijn vlechtwerk. Het onderwijs werd in januari aangevangen met zeven leerlingen, van wie twee in de eerste en vijf in de tweede klas. Twee leerlingen verlieten in mei de school, omdat ze zich met hunnen ouders in een andere gemeente gingen vestigen, terwijl in september één der jongelui van beroep veranderde. Een andere leerling overleed in de maand October. In totaal was het getal der leerlingen met vier verminderd. Met drie overgeblevenen werd het onderwijs tot het einde der cursus voortgezet.

Herhaaldelijk werden oproeping en bezoeken voor leerlingen geplaatst in de Urker Courant, maar steeds zonder resultaat. Ook persoonlijk bezoek bij de ouders van sommige jongelui mocht geen verbetering brengen. Om ter bereiking van het doel de premieën te verhogen kwam de commissie minder gewenscht voor met het oog op de toekomst der jongelui. Zodoende zagen wij ons genooddacht met het einde van 1919 de leerschool te sluiten.'

Toen de school nog 'goed' draaide was er als werkverschaffingsproject een mandenmakerij aan verbonden.

Leerlingen die al enige vaardigheid op de school hadden opgedaan konden met mandenmaken iets bijverdienen. Manden maken was geen vetpot. Een volleerde kracht werd betaald naar de normen van de werkverschaffing. Er waren ook wel mandenmakers op Urk die voor zichzelf begonnen, maar die hadden daarnaast nog andere (betaalde) bezigheden om aan een redelijk inkomen te kunnen komen.

Zo had je de combinatie winkelier-mandenmaker. Er was op Urk ook nog een koster-mandenmaker geweest. Er werden hoofdzakelijk vismanden gemaakt in alle soorten en maten.

De grote vismanden, zoals die door de Noordzeevissers nog lang werden gebruikt, maakten de hoofdmoot uit. Ook de aardappelhandelaars gebruikten deze manden. Verder was er de zogenoemde turfmand die meer opengewerkt was. Platte mandjes om bijvoorbeeld bot levend in te houden was een soort, alsmede Kamper mandjes, een klein slag vismand. Verder waren er nog diverse mandjes voor huishoudelijk gebruik. Uit mijn jeugd herinner ik mij nog de rieten stoelen die op Urk werden vervaardigd en die nogal kraakten als iemand erop ging zitten.

En dan niet te vergeten de draagmanden die gebruikt werden door bakkers en winkeliers bij het uitventen van hun waren.

De reden dat de mandenmakerij op het eiland is mislukt zal, denk ik, ook te maken hebben gehad met het feit dat een Urker van huis uit niet gewend is aan industriële arbeid. Daar komt bij dat de meeste jongelui zich toch meer aangetrokken voelden tot het in hun ogen veel avontuurlijker vak van vissen en varen. Een Urker is beslist geen lui mens, integendeel. Maar zet 'm in een fabriek met vaste werktijden en vrijwel ononderbroken arbeid, dan voelt 'ie zich niet in zijn element.

Het levensritme is meer ingesteld op de werktijden en omstandigheden zoals die gebruikelijk zijn in de visserij. Dus korte perioden van behoorlijke inspanning, afgewisseld met langere perioden van betrekkelijke rust.

Nog even terug naar het vlechten van stoelen en manden. Voor de fabricage van rieten vlechtwerk werd uiteraard riet (pitriet, red.) gebruikt, maar ook wel twijg of teen. Op Urk vatte men alle riet- of twijgmateriaal samen onder de naam twyg, ongetwijfeld afgeleid van twijg. De opslag van dit twyg was aan de oostkant van het dorp waar nu ongeveer de ijsfabriek van Snoek is gevestigd. Het materiaal lag in zee, tegen het paalscherm. Soms werd het bij stormachtig weer met zuidelijke winden gedeeltelijk weggespoeld. Omdat het twyg voordat het bewerkt kon worden, langere tijd in het water moest hebben gelegen en er al meerdere malen een partij was weggespoeld, kwamen er twee betonnen bakken, bekostigd door de gemeente. Daarin kon het twyg weken en spoelde het niet meer weg.

Er bestaat op Urk nog een oud spreekwoord, luidend: 'Hij lopt mit et oofd in de meppelmaande'. Vermoedelijk dateert deze plaatselijke uitdrukking nog uit de tijd van de mandenmakerij. Een Meppelmand was een mand met één of twee kleppen ter afsluiting. Mep betekent zoiets als klap of slag.

Het spreekwoord geeft aan dat iemand de kluts kwijt is.

Een tweede betekenis is dat de persoon over wie zoiets wordt gezegd, teneergeslagen of teleurgesteld is.

Met toestemming van de uitgever publiceren we hier het betreffende hoofdstuk, maar voor wie eventueel het boek zou willen bestellen bij uitgeverij Lokaal Boek volgt hier het ISBN nummer: 90-74707-10-6 geb.

Altijd ben ik geïnteresseerd in en op zoek naar alles wat met de Zuiderzeecultuur te maken heeft, en met speciale interesse speurend ook naar (vis)manden en ander vlechtwerk.

Zo kwam ik vorig jaar op Urk een boek tegen: 'Urk, uit de school geklapt' van Tromp. In dit boek schrijft hij over een groot aantal zaken die op Urk vanaf ongeveer 1850 van belang waren, zoals bedrijvigheid, scheepsrampen, geloof, het dienen, onderwijs, Zuiderzeewerken en veldwachters. Ik was verrast een hoofdstukje tegen te komen over de 'Vakschool voor Manden- en Stoelen-vlechterij'. Ik denk dat velen net zo verbaasd zullen zijn.

Anna Frederiks

Na ons jaarlijks bezoek aan een volksmuziekfestival in de Berry in Frankrijk bestond het tweede deel van de vakantie uit een bezoek aan Villaines les Rochers, het 'mandenmakersdorp'.

Een prachtige omgeving, een aardig dorp gelegen in het dal met een rotswand waarin zich rotswoningen (caves) bevinden die vroeger allemaal bewoond waren. In de vorige eeuw zijn daar veelal huizen voorgezet en nu dienen de meeste rotswoningen als bergplaats. Enkele worden er nog door mandenvlechters gebruikt; ze hebben een constante luchtvochtigheid en temperatuur. We vernemen dat van de 150 à 200 beroepsmandenvlechters in Frankrijk er zo'n 70 in dit dorp en naaste omgeving werken.

We begonnen met een bezoek aan het mandenmuseum waar op dat moment een tentoonstelling was ingericht over bakkers- en meelmanden. Daarna een bezoek aan het centrale gebouw van de coöperatie waar enkele mandenmakers aan het werk waren en veel werk te koop werd aangeboden. Vlakbij de coöperatie was een tuin aangelegd, het zgn. salicetum, met wilgensoorten. Nadat we de derde dag enkele mandenmakers hadden bezocht, kwamen we uiteindelijk terecht bij Norbert Faure, bekend van de traditionele mandjes uit de Perigord, die spiraalvormig zijn opgebouwd en geen aparte bodem bevatten. Opvallend was zijn zeer preciese nauwkeurige fitswerk.

Daarna troffen we niet ver daar vandaan twee Fransen aan die een pracht van een fik stookten van stapels meerjarig wilgenhout. Eén van hen bleek Emilien Metezeau te zijn waar we naar op zoek

waren. Na een praatje te hebben gemaakt over uiteraard manden die o.a. met vis te maken hebben, de visserij in de Franse rivieren en de Zuiderzeevervisserij, werd rap geregeld dat broer Maurice, de specialist in fuiken, moest komen. Hij zou ons er van alles over kunnen vertellen. Het was al tegen vijven, Maurice kwam en bromde onmiddellijk tegen me:

"Wil je aan het werk, kom dan leer ik je hoe je een fuik moet vlechten". De privéles begon.

Het goede materiaal was niet helemaal aanwezig, maar het materiaal waarmee zijn zoon Etienne op dat moment aan het vlechten was voldeed ook wel. Het beste is als je een palingfuik in de lente vlecht van verse twijgen, vertelde Maurice. De twijgen lopen wat uit en in het water vormen ze een natuurlijke eenheid met de omgeving. Op die manier vangen de fuiken het beste. De eerste handeling was het maken van een u-vormige hoepel waaraan de eerste serie aangeschalmde twijgen bevestigd moesten worden.

Mijn manier van aanschalmen (zoals in 'Vannerie l'osier' beschreven) was niet goed volgens Maurice. Over het aanschalmen heeft hij andere ideeën dan die veelal door iedereen worden gehanteerd. Hij snijdt het eerste deel veel minder diep uit, het moet geleidelijker en niet met zo'n diepe uitholling. Het diepe insnijden geeft een zwakke plek en kan knikken teweegbrengen daar waar de schalm met het begin om de beugel komt te zitten.

Na het aanbinden van de staken kwam de eerste fitsronde. Ook hier had hij een andere manier voor dan de manier waarop ik het deed. "Als je iets doet, doe het dan met zo min mogelijke moeite. Wees gerust lui. De linkerhand met de handpalm naar boven houdt je stil, de rechterhand werkt. Met veel minder inspanning werk je toch veel sneller". Zo gezegd, zo gedaan en inderdaad was het een makkelijker houding en ging het toch vrij rap. De fuik heeft drie kamers en bestaat geheel uit traliwerk, dus er volgden vele fitsronden.

's Avonds tot acht uur doorgewerkt, de volgende morgen om negen uur weer present tot 's middags zes steeds fitsend onder het streng toezicht van Maurice. Belangrijk was het verkrijgen van de goede vorm en de juiste knik naar achteren, waardoor hij goed op de bodem komt te liggen.

Uiteindelijk was de fuik klaar. Maurice had met eenzelfde type fuik eens 14 kilo aal gevangen. Het waren 16 alen; bij het ophalen waren er helaas zes al gevlucht. Het moeten dus wel de polsdikke alen zijn geweest waar hij zoveel van houdt. Met een leuke ervaring, een fuik en een lekker recept voor aal hebben we van de Metzeau's afscheid genomen.

Anna Frederiks

Zowat een jaar geleden ben ik in het gelukkige bezit gekomen van een (wilgenteen)schilmachine. Deze machine stond geparkeerd in de werkplaats van de firma Salix de Vos uit Eksaarde (België) en was waarschijnlijk afkomstig van een klein bedrijfje dat handelde in wissen.

Omdat ik eerst geen plaats (en tijd) had om de machine te restaureren is de machine deskundig onder handen genomen door Anton van de Broek uit Sprundel.

Deze heeft de machine geheel gedemonteerd voor mij, heeft waar nodig de veren vervangen of bijgesteld, zodat het draaiende gedeelte weer in goede staat verkeerd.

Tevens is het geheel gestraald en dus van roest verwijderd.

Ook het houten chassis is geheel opnieuw verlijmd. De aandrijf-riem was ook nog aanwezig en is met was behandeld.

Volgens de Heer de Vos werden deze machines vaak aangedreven door stationaire motoren. Later plaatste men een tractor met uitwendige pulleys als aandrijfmachine achter de schilmachine. En momenteel worden de schilmachines bijna allemaal aangedreven door electriciteit.

Omdat ik het geheel zo origineel mogelijk wil houden ben ik op zoek gegaan naar een aandrijfmachine uit de jaren 20. Uiteindelijk ben ik met behulp van mijn oudste zoon een John Deere stationair-motor aan het opknappen. Deze machine is afkomstig uit Amerika en ca anderhalve pk sterk. Het is een watergekoeld apparaat en heeft jarenlang in een boerderij in Frankrijk gelegen. Het bouwjaar is 1924 en dus waarschijnlijk toch iets ouder dan de schilmachine. Het geheel, de combinatie van schilmachine en motor, is nog niet helemaal klaar, maar zal in het voorjaar toch zijn eerste werkzaamheden moeten gaan verrichten.

Dan ook zal pas duidelijk zijn of de John Deere machine sterk genoeg zal zijn. Misschien dat er een zwaardere motor aan te pas moet komen.

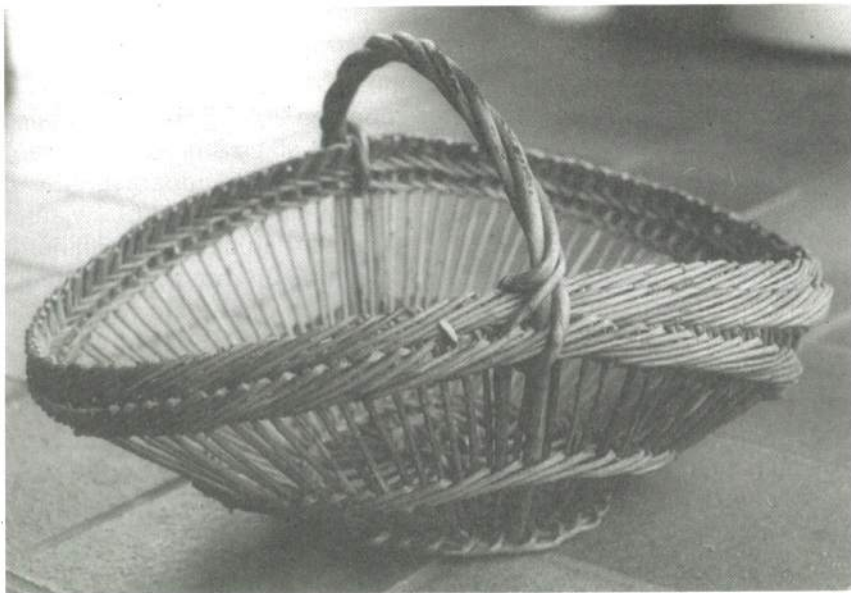
Als alles naar wens verloopt en de combinatie zijn werk goed doet is deze op de eerstkomende donateursdag in Werkendam te bezichtigen.

Rien Stuijts

LE PANIER PERIGORDAIS

Er is een mandje dat typisch is voor de Franse streek de Périgord. Het is een mandje dat in een doorlopende spiraal wordt gemaakt. Ze werden oorspronkelijk gebruikt om aardappels te rapen of paddestoelen mee te verzamelen. Ik had er wel eens een gezien en vroeg me al een tijdje af hoe zo'n mand werd gemaakt. Toen ik in november '97 in de newsletter van de Basketmaker's Association een cursus zag aangekondigd waarin dit mandje kon worden gevlochten, belde ik meteen op om mij op te geven. De cursus vond in augustus '98 plaats in Vissinggaard in Denemarken en werd gegeven door Norbert Faure uit Villaines les Rochers, Frankrijk.

Vissinggaard is een op Jutland gelegen landgoed en van een ieder die daar wel eens is geweest, hoorde ik dat zo'n cursus buitengewoon goed is verzorgd. Dat bleek inderdaad het geval. Nog afgezien van de aparte ambiance van Vissinggaard, waar bovendien geen plaats vrij is of er staat wel een mand of ander vlechtwerk, word je buiten de cursus om in de watten gelegd. Eva Seidenfaden, de eigenaresse die de cursussen organiseert, is een perfecte gastvrouw.

In de cursus werden we helemaal niet in de watten gelegd. Of beter gezegd: wat hadden we onszelf aangedaan. Allemaal ervaren vlechters: 7 Denen, 2 Engelsen en 1 Nederlander voelden zich als op hun allereerste cursusdag. Norbert was een en al geduld en probeerde ons gerust te stellen door te zeggen dat hij er bij zijn eerste cursus, zoals hij zei, "patat van bakte".

Vanaf het begin met vier twijgen tot de allerlaatste slag houdt je het werk met de linkerhand in ondergreep vast. Ik verzeker u: na vijf minuten heb je kramp, na tien minuten een slapende hand en na een half uur ben je wanhopig. Gelukkig kan je het werk met een bepaalde slag vastzetten om te kunnen onderbreken, zodat je je hand weer tot leven kunt wekken.

Doordat je de mand van binnen uit vlecht is het bovendien bijzonder moeilijk de vorm die je maakt vast te stellen.

Het hierboven geschrevene zou u doen denken dat ik het niet naar mijn zin had op de cursus. Niets is minder waar! Het was fantastisch weer eens in de schoenen van de absolute beginner te staan. De manier van vlechten is zo totaal anders dan wat je gewend bent. Bovendien ontstaat er onder de cursisten een gevoel van 'lotsverbondenheid', waardoor er veel werd gelachen. Geheel tevreden gingen we weer naar huis in de wetenschap dat er nog vele Périgordmandjes gemaakt moeten worden voor ze eruit gaan zien zo als je ze zelf wilt.

Oefening baart nog steeds kunst.

Georg L. Rijken

VAREN IN EEN MANDJE?

Met Peter Faulkner: in Engeland de 'King of the Coracles' genoemd.

**Een coracle
bouwen**

Het woord coracle is mogelijk afgeleid van het Latijnse woord 'corbula', dat mandje betekent.

Een coracle lijkt ook wel op een mand. Coracles zijn kleine kielloze bootjes, zgn. 'huidbootjes', volgens overlevering gevlochten als een 'mandwerkgeraamte' van twijgen en stokken, overtrokken met een huid van leder of geteerd zeildoek.

De coracle is een van de meest primitieve vaartuigen van de mensheid en al eeuwen lang worden de gevlochten coracles gebruikt door zalmvisser.

Er is een bewijs dat ze al dateren vanuit de Bronstijd, maar waarschijnlijk kwamen ze in Engeland al voor in de ijstijd.

Het vissen met coracles is tegenwoordig beperkt tot de rivieren in West-Wales. Toch vind je nog wel coracles bij de rivier The Severn.

Grotere zeevarende versies van de coracle, 'de Curraghs' genaamd, zijn nog steeds in gebruik aan de westkust van Ierland. Vroeger was het gebruik van coracles wijdverbreid over geheel Engeland.

In Noord-Amerika komen deze huidboten ook voor, de zgn. bull-boats, gevlochten uit twijgen en overdekt met buffelhuiden. In Zuid-Indië komen coracles voor van gevlochten bamboe.

Ze doen daar dienst als veerboot.

Peter Faulkner bezocht zo'n elf jaar geleden een man die al jaren coracles vlocht. Daar maakte hij veel tekeningen, nam maten en foto's en bouwde thuis zijn eerste exemplaar: de 'Teme Dipper'. Met dit bootje heeft hij inmiddels al heel wat reizen gemaakt over de wateren van Engeland. Dit waren soms moeilijke reizen, omdat er geen kiel aanwezig is. De coracle is daardoor overgeleverd aan de genade van de wind. Na zeker 400 mijl te hebben afgelegd is de 'Teme Dipper' nu in halve rust, maar wanneer er met een coracle zorgzaam wordt omgesprongen gaat deze vele jaren mee. Buiten het feit dat Peter Faulkner nu coracles in opdracht bouwt en cursussen geeft, is hij in het gewone dagelijkse leven leraar voor kinderen met gedragsmoeilijkheden.

Het bouwen van een coracle neemt zo'n 3 à 4 dagen in beslag. Het materiaal dat hiervoor nodig is heeft Peter veelal dichtbij voorhanden. Wilgenteen en hazelaarstokken teelt hij zelf in de bedding van een rivier, het essenhout (voor de peddel) wordt geleverd door een neef en het paardenhaar (om te binden) haalt hij bij een stal in de buurt. De koeienhuiden worden verzorgd door een klein slachthuis in zijn woonplaats.

In februari 1999 komt Peter Faulkner in Nederland vier coracles bouwen met een groep van acht mensen. Het benodigde materiaal neemt hij zelf mee. Het testen van het bootje kan wat moeilijkheden opleveren, maar eventueel wachten we op het zonnige voorjaar. Het blad 'Spiegel der Zeilvaart' gaat hier een reportage aan wijden. Hoewel de locatie en de cursus in detail verder nog niet geheel bekend is, zit hij nu al vol.

Geïnteresseerden die toch een kijkje willen komen nemen kunnen contact opnemen met: Anna Frederiks, tel. 0228-313815. Het uitvoerige verslag over de gevlochten coracles volgt.

Anna Frederiks

INFORMATIE CURSUSSEN

- Geervliet** Beginnerscursus mandenmaken o.l.v. Wim van Wingerden.
6 woensdagavonden van ca 2 uur vanaf 6 januari 1999 aan de volksuniversiteit Bernisse.
Inlichtingen en opgave: A. v.d. Most,
tel. 0181-663807.
- Doetinchem** Cursussen o.l.v. Arie van 't Hoog.
Vijfdaagse cursus mandenmaken met mogelijkheid tot kamperen.
Week 31: van 2 t/m 6 aug.
Week 33: van 16 t/m 20 aug.
Week 35: van 30 aug. t/m 3 sept.
Inlichtingen en opgave: Maria Kuijpers,
tel. 0575-467481.
- Doetinchem** Cursus o.l.v. Arie van 't Hoog.
Op maandagen en/of dinsdagen in maart '99.
Inlichtingen en opgave: Maria Kuijpers,
tel. 0575-467481.
- Kortenhoef
en Aalsmeer** Cursussen o.l.v. Jan de Vos.
Start half januari.
- Maartensdijk** Cursussen o.l.v. Jan de Vos.
22 en 23 januari: beginners
5 en 6 februari: gevorderden
26 februari: kippentransportmand
12 en 13 maart: eendenbroedkorf.
Inlichtingen en opgave: Jan de Vos,
tel. 035-5823945.
- Harderwijk** Algemene cursussen o.l.v. Brand van Rijn.
Start half januari.
Informatie: Brand van Rijn, tel. 0341-552910.
- Oosterblokker** Algemene cursussen o.l.v. Georg Rijken.
22 en/of 23 januari, 26 en/of 27 februari,
9 en/of 10 april.
- Cursus Franse ajourmanden o.l.v. Sally Goymer.
6, 7 en 8 mei.
Informatie en inlichtingen: Georg Rijken,
tel. 0229-263568.

Rhijnauwen 1999. De werkgroep cursussen heeft besloten ook komend jaar weer een drievoudige cursusweek te Rhijnauwen te zullen organiseren. Deze zal plaatsvinden in de week van 25-29 oktober 1999. In het eerste bulletin van het volgend jaar zal alle informatie staan.

Voor overige informatie omtrent mandenvlecht cursussen op andere locaties kan men terecht bij Maria Kuijpers, Sarinkdijk 1, 7255 MS Hengelo (Gld.), tel./fax 0575-467481.

Bestelpagina DIVERSE UITGAVEN VAN DE STICHTING WILG & MAND

- Het vlechten van ronde manden door A. Westendorp, Ir. W.D.J. Tuinzing en A.D. van 't Hoog.
40 blz. met foto-instructie. Code RM.
- Het vlechten van ovale manden door A. Westendorp, Ir. W.D.J. Tuinzing en A.D. van't Hoog.
192 blz. met foto-instructie en veel prachtige illustraties.
Vaktermenlijst in 4 talen. Code OM.
- Geriefteen en andere bindmaterialen door Ir. W.D.J. Tuinzing.
40 blz. en foto's. Code GT.
- 'Willige Werken' van Jacq. van Someren. Kunstwerken met wilg.
31 blz. met kleurenfoto's. Code JS.
- 'Een mandeken van fine teenen...' van Mia Pot-van Regteren Altena. Een speurtocht naar plaatsen van herkomst van het fijscheenwerk in West-Europa. 24 blz. met kleurenfoto's.
Code MP.
- Voor cursusleiders: 3 instructiebladen van beginnersmandjes.
Per tien sets van 3 bladen. Code IB.

Bovengenoemde uitgaven kunt u bestellen o.v.v. de code:

RM	f 10,- + f 2,50 porto	JS	f 10,- + f 3,50 porto
OM	f 25,- + f 5,- porto	MP	f 17,50 + f 4,50 porto
GT	f 7,50 + f 2,50 porto	IB	f 50,- incl. porto kosten

U maakt het bedrag over op giro 821761 t.n.v. Boeken Stichting Wilg & Mand, Bocht 7, 1601 JG Enkhuizen.

Na ontvangst van de betaling worden de boeken verzonden.

Bovendien te verkrijgen:

- ansichtkaart 'De tenen mand kan er tegen' in kleur. Code TM, f 10,- per 10 stuks (incl. porto).
- ansichtkaart van het grafbord van het Utrechts mandenmakers-gilde uit 1639. Code GB, f 10,- per 10 stuks + f 2,50 porto.
- labels met 'Nederlands Vlechtwerk'. Code: labels, f 20,- per 100 stuks (incl. porto).

De ansichtkaarten en labels zijn te bestellen per giro 2695726 t.n.v. Stichting Wilg & Mand, Meikade 1, 6744 TA Ederveen.

Doelstellingen Stichting Wilg & Mand

- Nieuwe perspectieven zoeken en creëren voor het Nederlandse mandenmaatwerk binnen de potentiële afzetgebieden.
- Behoud van het veelzijdige vlechtvakmanschap: o.a. door het uitgeven van handboeken en het stimuleren van cursussen.
- Behoud van de vakkennis betreffende de griendteelt en bevordering van een goed evenwicht tussen vraag en aanbod.
- Het initiëren en begeleiden van onderzoek/studies binnen het wilg-en-mand vakgebied.
- Het via een speciaal fonds aanschaffen van materiaal met een historische waarde: vlechtwerk, gereedschappen, boeken e.d.
- Het geven van bekendheid aan al deze activiteiten.

Donateur van de Stichting Wilg & Mand

U kunt de stichting steunen door donateur te worden.

U maakt f 30,- over op postgiro 2695726 t.n.v. penningmeester Stichting Wilg & Mand, 6744 TA Ederveen. U ontvangt dan 4 x per jaar ons bulletin.

Het lenen van de boeken uit de bibliotheek van de stichting

Er bestaat de mogelijkheid om boeken uit onze bibliotheek te lenen. Hieraan zijn 3 voorwaarden verbonden:

1. het terugzenden is voor eigen rekening
2. de boeken dienen goed verpakt te zijn
3. het uitleentermijn is maximaal 2 maanden.

U kunt zich in verbinding stellen met Monique van Royen, zie voorin: beheer bibliotheek.

Mandencollecties zijn te vinden in:

Stadsmuseum IJsselstein, Walkade 2-4, tel. 030-6886800.

Open: woensdag t/m zondag van 13.00-17.00 uur

Rotacentrum Noordwolde, Manaplein 1, tel. 0561-431885.

Open: dinsdag t/m zaterdag 13.00-17.00 uur; in juli en augustus ook op zondag geopend.

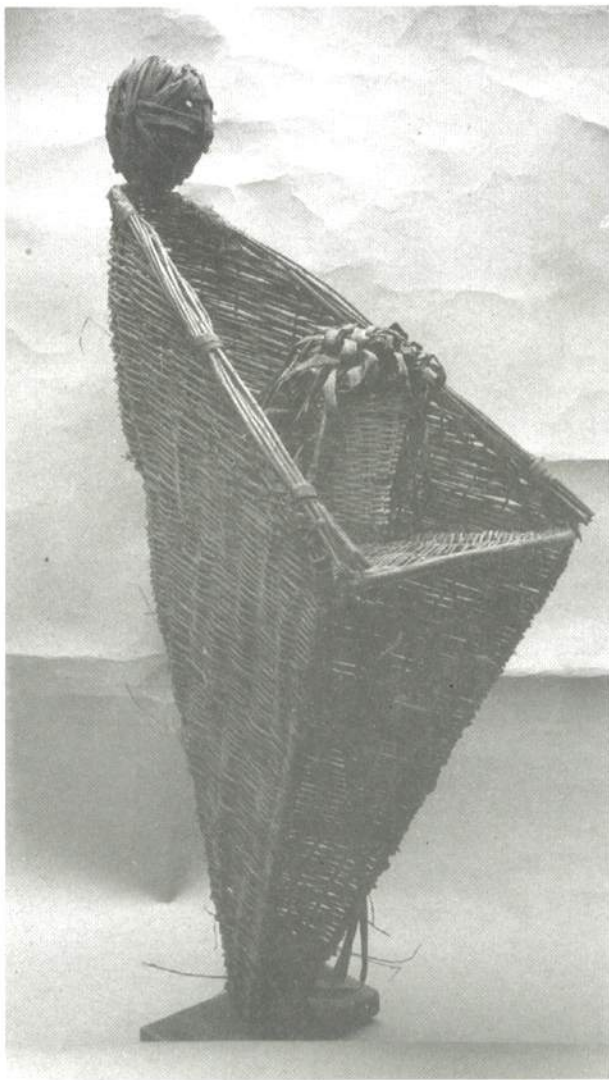
Bezoekerscentrum De Wissen, Maaspark, B3650 Stokkem, tel. 00-32-89752171.

Open: 1 april tot 30 september 1998 op zaterdag en zondag van 14.00-18.00 uur en op werkdagen van 9.30-12.00 uur en van 13.30-18.00 uur.

KOPIJ BULLETIN

Redactie

De sluitingsdatum voor het inleveren van kopij voor bulletin 1999-1 is 15 januari 1999.

Jacq. van Someren - Koppensnelster 1998